

**ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ,  
ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ  
ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ**

ΥΠΟ  
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΠΟΥΜΗ



**ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ,  
ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ  
ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ**

Τοῦ  
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΠΟΥΥΜΗ,  
Ὅμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου

Εἶχαμε καὶ παλαιότερα παρέμβει σ' ἓνα διάλογο γιὰ τὸ ζήτημα τῶν Ἀντιχαλκηδονίων ἀποστέλλοντας στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο (29/11/2002) τὴν ἑξῆς ἐπιστολή, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ὡς ἓνα εἶδος εἰσαγωγῆς στὴν παροῦσα παρέμβαση:

Κύριε διευθυντά,

Παρακολούθησα, ὅσο μπόρεσα, τὸ διάλογο (τὸ θέτω χωρὶς ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ) μεταξὺ δύο ἀγαπητῶν καὶ σεβαστῶν συναδέλφων γιὰ τὸ θέμα τῶν μονοφυσιτῶν. Ἐπειδὴ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πολὺ σημαντικὸ καὶ ἐπειδὴ ἀναμείχθησαν στὸ διάλογο τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλων σεβαστῶν προσώπων, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε τὴ μικρὴ μου αὐτὴ παρέμβαση μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτευχθεῖ μία βάση προσεγγίσεως στὴν οὐσία τοῦ προβλήματος.

Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς στὸ γνωστὸ ἐπίμαχο χωρίο γράφει γιὰ τοὺς Μονοφυσίτες: «...τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες» (PG 94, 741A). Δὲν λέει ὅτι ἦταν ὀρθόδοξοι καθ' ὅλα, ἀλλὰ γράφει «ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, πλὴν, ὅπως δὴποτε, τῆς διδασκαλίας περὶ μονοφυσιτισμοῦ, ἦταν ὀρθόδοξοι». Νομίζω ὅτι ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἶναι ἀρκούντως σαφής.

Βεβαίως ἔχουμε τὸ χωρίο τοῦ Ἅγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ποὺ λέει: «Καθάπερ ἐν τοῖς βασιλικαῖς νομίμασιν ὁ μικρὸν τοῦ χαρακτηῖρος περικόψας, ὅλον τὸ νόμισμα κίβδηλον εἰργάσατο, οὕτω καὶ ὁ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον ἀνατρέψας, τῷ παντὶ λυμαίνεται ἐπὶ τὰ χείρονα προῖων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς» (PG 61, 622).

Τὸ χωρίο αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὸ ἐξῆς ρητὸ τῆς Ἁγ. Γραφῆς: «Ὅστις γὰρ ὄλον τὸν νόμον τηρήσῃ, πταίσι δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἔνοχος» (Ἰακ. 2, 10). Πρέπει δὲ νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι λέει «ἔνοχος ὄλων τῶν ἐντολῶν» καὶ ὄχι παραβάτης ὄλων τῶν ἐντολῶν. Καὶ αὐτὸ καὶ τὸ γιατί τὸ ἐξηγεῖ ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἁγία Γραφή: «Ὁ γὰρ εἰπὼν μὴ μοιχεύσης, εἶπε καὶ μὴ φονεύσης· εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις δέ, γέγονας παραβάτης νόμου» (Ἰακ. 2, 11).

Λαμβάνεται ὁ νόμος ὡς ἓνα σύνολο, ὡς ἓνα ἐνιαῖο ὄλον. Ἐξ ἄλλου ὁ παραβάτης μᾶς ἐντολῆς γίνεται ὑποπτος καὶ ἐπιρρεπὴς στὸ νὰ καταστρατηγήσῃ καὶ ἄλλα σημεῖα τοῦ νόμου καὶ ὅλο τὸ νόμο. Ἐπίσης θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ τραῦμα σ' ἓνα σημεῖο τοῦ σώματος, τῆς ἀληθείας, τοῦ νόμου, ἔχει ἀντίκτυπο καὶ ἐπιπτώσεις καὶ στὸ ὅλο σῶμα τῆς ἀλήθειας τοῦ νόμου, καὶ στὴν πίστη μας καὶ στὴν τήρηση αὐτῶν.

Ὁ καθηγητὴς Παν. Τρεμπέλας ἐρμηνεύει τὸ χωρίο τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου ὡς ἐξῆς: «Ἐκείνος ποὺ θὰ τηρήσῃ ὄλον τὸν νόμον, θὰ πταίσι δὲ εἰς ἐν παράγγελμα τοῦ νόμου, ἔγινεν ἔνοχος παραβάσεως ὀλοκλήρου τοῦ νόμου. Ὅλα τὰ θεῖα παραγγέλματα ἀποτελοῦν ἐνιαῖον σύνολον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἐν παράγγελμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἄλλο». Παρομοίως ἐρμηνεύει καὶ ὁ Ἰωάννης Κολιτσάρας.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στὸ ἀνωτέρω χωρίο του σημειώνει: «Ὁ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον ἀνατρέψας, τῷ παντὶ λυμᾶνεται ἐπὶ τὰ χεῖρονα προϊῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς». Φαίνεται ὅμως ὅτι τουλάχιστον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ οἱ Μονοφυσίτες δὲν εἶχαν προχωρήσει σὲ ἄλλες ἐσφαλμένες διδασκαλίες καὶ γι' αὐτὸ παρατηρεῖ «τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες».

Θὰ μπορούσε μάλιστα νὰ ἰσχυρισθεῖ κάποιος, ἔχοντας ὑπ' ὄψη του ὄλο τὸ κείμενο καὶ εἰδικώτερα τὸ συγκεκριμένο σημεῖο, ὅτι ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς δὲν μιλάει γιὰ τὴν ἐποχὴ του, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς πρωτοεμφανίσεως τῶν μονοφυσιτῶν καὶ πρὶν ἀποσχισθοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Καὶ τοῦτο, γιατί λέει τὸ ὅλο χωρίο: «Αἰγυπτιακοὶ δὲ προσείρηται, διὰ τὸ πρῶτους Αἰγυπτίους κατάρξασθαι τούτου τοῦ σχήματος ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τῶν βασιλέων· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες». Τὴν ἄποψη δὲ αὐτὴ ἐνισχύει καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἀπὸ τὸν Ἁγ. Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνὸ τοῦ «ὑπάρχοντες» ἀντὶ τοῦ «εἰσί» ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὸ «Αἰγυπτίους κατάρξασθαι». Ἄν ἤθελε δηλαδὴ ὁ Ἁγ. Ἰωάννης νὰ τονίσει ὅτι στὴν ἐποχὴ τοῦ ἦταν κατὰ τὰ ἄλλα

ὀρθόδοξοι θὰ ἔλεγε «τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοὶ εἰσι».

Μὲ τιμὴ πρὸς ὅλους  
Καθηγ. Παν. Ἰ. Μπούμης

Αὐτὰ ὡς ἓνα εἶδος εἰσαγωγῆς.

Προτοῦ ὅμως εἰσέλθουμε στὸ θέμα μας, νομίζουμε ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένο νὰ παραθέσουμε καὶ τὸ ἐξῆς τμήμα τοῦ σχετικοῦ περὶ τῶν Αἰγυπτίων ἢ Μονοφυσιτῶν λόγου τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. Αὐτὸς ἀμέσως πρὸ τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω τμήματος γράφει: «Αἰγύπτιοι, οἱ καὶ Σχηματικοὶ (ἢ Σχισηματικοί), καὶ Μονοφυσῖται· οἱ προφάσει τοῦ ἐν Χαλκηδόνι συντάγματος τοῦ τόπου ἀποσχίσαντες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αἰγύπτιοι δὲ προσείρηνται, διὰ τὸ κ.τ.λ.»<sup>1</sup>.

Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὅπως φαίνεται, τὸ θέμα ἔρχεται καὶ ἐπανέρχεται καὶ ἀπασχολεῖ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιστημονικὸ καὶ μὴ, ἰδεολογικὰ καὶ ἐκκλησιολογικὰ, γι' αὐτὸ θεωρήσαμε ὅτι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι καὶ πάλι νὰ παρέμβουμε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἄρθρου τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Γεωργίου Μαρτζέλου στὸ περιοδικὸ *Θεολογία*, τόμ. 75 (2004), σελ. 593 ἐξ. μὲ τίτλο «Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση τῶν ἀντιχαλκηδονίων κατὰ τὸν Ἅγ. Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό», βάσει τοῦ ὁποίου ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ ἢ καὶ συγχωρηθεῖ νὰ προβοῦμε σὲ ὀρισμένες παρατηρήσεις.

Α. Ἐκεῖνο πού προξενεῖ ἐντύπωση ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή εἶναι οἱ διαφαινόμενες ἢ καὶ ὑπολανθάνουσες ἀντιθέσεις, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἀντιφάσεις, οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται στὸ ἐν λόγω ἄρθρο σχετικὰ μὲ τὸ πρόσωπο, τὰ συγγράμματα καὶ τὶς γνώμες ἢ τὴν τακτικὴ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καθὼς καὶ ἄλλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ θαυμάζει ὁ ἀναγνώστης τοὺς ἐπαίνους, τοὺς ὁποίους ἐπάγει ὁ ἀρθρογράφος στὸν ἁγ. Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό, λέγοντας: «Πράγματι στὸ ἐν λόγω ἔργο του («Περὶ αἱρέσεων») ὁ μέγας αὐτὸς καὶ ἀκριβῆς δογματολόγος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...»<sup>2</sup> καὶ ἐπαναλαμβάνει: «Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἐν προκειμένῳ εἶναι καὶ πάλι ὁ μέγας καὶ ἀκριβῆς δογματολόγος τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ὁ ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός...»<sup>3</sup>. Καὶ κατωτέρω: «Ὁ ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δα-

1. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ αἱρέσεων*, πγ', PG 94, 741A.

2. Γ. Μαρτζέλου, «Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση τῶν ἀντιχαλκηδονίων κατὰ τὸν Ἅγ. Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό», *Θεολογία* 75 (2004) 594, σειρ. 3 – 4 (στὸ ἐξῆς: Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*).

3. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 605, σειρ. 13 – 15.

μασκηνός, πού διακρίνεται για την δογματική ευαισθησία και την ακριβολογία του...»<sup>4</sup>.

Και ενώ προσάγει επανειλημμένως αυτά τα πλεονεκτήματα και αυτούς τους ευμενείς χαρακτηρισμούς για τον άγ. Ίωάννη τὸ Δαμασκηνό, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ λέει: «...δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ ἓνα ἔστω χωρίο τοῦ Διοσκόρου ἢ τοῦ Σεβήρου, ὅπου νὰ φαίνεται ὅτι δέχονται οἱ ἴδιοι ἀνάκραση καὶ φυρμὸ τῶν φύσεων, ὅπως τοὺς κατηγορεῖ ὁ Δαμασκηνός»<sup>5</sup>. Καὶ προσθέτει κατωτέρω: «Κατὰ συνέπεια εἶναι ἐπιστημονικὰ ἀνεπίτρεπτο νὰ στηριχθοῦμε μονομερῶς στὸ Δαμασκηνό, γιὰ νὰ πληροφορηθοῦμε γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων...»<sup>6</sup>.

Ἐν συνεχείᾳ θέτει καὶ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα, ὅπου ἐπαναλαμβάνει μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω: «Γιατί, ἐνῶ ὁ Διόσκορος καὶ ὁ Σεβήρος ἀπορρίπτουν ρητὰ τὴν ἀνάκραση καὶ τὸ φυρμὸ τῶν φύσεων ἐν Χριστῷ, ὁ Δαμασκηνός τοὺς κατηγορεῖ (πάλι κατηγορεῖ), ὅτι δέχονται ἀνάκραση καὶ φυρμὸ;»<sup>7</sup>. Καὶ δίνει τὴν ἐξῆς ἐπίσης ἀντιφατικὴ (πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Δαμασκηνός «εἶναι ἀκριβῆς δογματολόγος») ἀπάντηση: «Καὶ ἡ ἀπάντηση στὴν προκειμένη περίπτωσι εἶναι μία καὶ μοναδική: Ὁ Δαμασκηνός δὲν ἐνδιαφέρεται ἐν προκειμένῳ νὰ ἀναλύσει ἐπιστημονικὰ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δηλώσεων ἢ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Διοσκόρου καὶ τοῦ Σεβήρου τὴν χριστολογικὴ διδασκαλία τους, ὅπως κάνει σήμερα ἡ ἐπιστῆμη τῆς Θεολογίας»<sup>8</sup>.

Εἶναι ὅμως αὐτὴ ἡ ὀρθὴ ἀπάντησι καὶ μάλιστα, ὅπως τὴν χαρακτηρίζει, ἡ μοναδική; Ἄς δοῦμε: Κατὰ πρῶτον ὁ ἴδιος ὁ κ. Μαρτζέλος παραθέτει στὴν ὑποσημ. 22 τῆς σελ. 602 ὀρισμένες προτάσεις - ἐκφράσεις τοῦ Σεβήρου πού φαίνεται ὅτι γιὰ τὸν Δαμασκηνό ἦταν ὑποπτες, ἂν ὄχι ἐπιλήψιμες, ἔστω μετριοπαθοῦς μονοφυσισμοῦ ἢ ἔστω ἀκόμη ἐπικίνδυνες συγχύσεως τῶν πραγμάτων.

Τέτοιες ἐκφράσεις, ὅπως τίς μεταφέρει καὶ παραθέτει καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Μαρτζέλος, εἶναι οἱ ἐξῆς: «καὶ τῶν ἐξ ὧν (φύσεων) ἡ ἔνωσις μενόντων ἀμειώτων καὶ ἀναλλοιώτων, ἐν συνθέσει δὲ ὑφεστῶτων, καὶ οὐκ ἐν μονάσιν ἰδιοσυστάτοις... Καὶ ὡς τὰ ἐξ ὧν εἰς Χριστὸς ἐν τῇ συνθέσει, τε-

4. Μαρτζέλου, Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσι, σελ. 605, σειρ. 26 - 28.

5. Μαρτζέλου, Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσι, σελ. 601, σειρ. 7 - 10.

6. Μαρτζέλου, Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσι, σελ. 602, σειρ. 2 - 4.

7. Μαρτζέλου, Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσι, σελ. 602, σειρ. 21 - 23.

8. Μαρτζέλου, Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσι, σελ. 602 - 603.

λείως καὶ ἀμειώτως ὑφέστηκεν»<sup>9</sup>. Καί: «Τῶν μὲν ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Χριστὸς μενότων ἀμειώτων καὶ ἀναλλοιώτων, ἐν συνθέσει δὲ ὑφεσιώτων»<sup>10</sup>.

Ἀντιθέτως ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀκολουθώντας καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀντὶ τῆς λέξεως *σύνθεσις* χρησιμοποιοῦσε-προτιμοῦσε τὴ λέξη *ἔνωσις*. Ἔτσι γράφει: «Ὡμολόγηται τοίνυν παρ' ἅπασιν τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος γεγενῆσθαι τὴν *ἔνωσιν*, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν θεότητι τέλειον, καὶ τέλειον καὶ ἀνελλιπῆ τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. Εἴπατε τοίνυν ἡμῖν· καὶ ὑμῖν ταῦτα δοκεῖ; Συνομολογήσετε, ὡς γέ μοι δοκεῖ... Εἰ γὰρ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος τὸν Χριστὸν λέγοντες ἐκ δύο φύσεων, αὐτὸν ὁμολογεῖτε, καὶ ἴσον παρ' ὑμῖν δύναται τὸ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος τῷ ἐκ δύο φύσεων, πῶς θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα τὸν Χριστὸν λέγοντες καὶ μετὰ τὴν *ἔνωσιν*, καὶ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, οὐ δύο φύσεις αὐτὸν καὶ ἐν δυοῖν ὁμολογήσετε φύσεις;»<sup>11</sup>.

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ χρησιμοποίηση μάλιστα, ὅπως ἐχρησιμοποιεῖτο, τοῦ ὄρου *σύνθεσις* ἀντὶ *ἔνωσις* τῶν δύο φύσεων ἐφαίνετο στὸν Δαμασκηνοῦ ἀδόκιμη, ἂν ὄχι ὑποπτη τουλάχιστον γιὰ συγχύσεις ἢ ἀμφιλογίες. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς λέξεως αὐτῆς καὶ ἀπὸ ἄλλους νεώτερους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς καὶ μεγάλους θεολόγους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι ἡ λέξη *σύνθεσις*, ὅπως καὶ ἡ λέξη *κράσις*, μπορεῖ ἀνέτως νὰ ὀδηγήσει σ' ἓναν τουλάχιστον μετριοπαθῆ μονοφυσισμὸ. Ἔτσι, ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας μᾶς πληροφορεῖ: «Κατ' Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν (μν. ἔργ., σελ. 511)... οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν (τὸν μονοφυσίτην Εὐτυχή) εἰς διαφερούσας διεσχίσθησαν ὑπολήψεις «ἢ γὰρ κατὰ κράσιν αἱ φύσεις εἰς ἓν συνεληλύθεισαν ἢ κατὰ σύνθεσιν ἢ γοῦν κατὰ τροπήν». Ἄλλ' ἐν τῇ μίξει τῶν οὐσιῶν καὶ τῇ ἐκ τῆς μίξεως προερχομένη κράσει, αἱ μιγνύμεναι οὐσίαι παύουσι νὰ εἶναι οἷαι ἦσαν πρὸ τῆς μίξεως καὶ νέα τις οὐσία προκύπτει «οἷά που ἐκ πολλῶν συγκιρναμένων χυμῶν ἕτερόν τι συνίσταται φάρμακον». Οὕτω διὰ τῆς κράσεως τῶν δύο

9. Στὸ Λεοντίου Βυζαντίου, *Κατὰ Μονοφυσιτῶν*, PG 86, 1848A.

10. Στὸ Μοναχοῦ Εὐσταθίου, *Ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεον Σχολαστικόν, Περὶ δύο φύσεων κατὰ Σεβήρου*, PG 86, 912D. Πρβλ. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 602, ὑποσημ. 22.

11. *Τόμος, ὡς ἐκ προσώπου Πέτρου τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Δαμασκοῦ, Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαριαίας τὸν Ἰακωβίτην* 14, PG 94, 1444B - 1445A. Πρβλ. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 596, ὑποσημ. 9.

φύσεων ἐν τῷ Χριστῷ θὰ προήρχετο φύσις τις, ἥτις οὔτε θεία θὰ ἦτο, οὔτε ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ «τρίτη τις τῷ εἶδει διάφορος, τίποτε δ' ἂν ἀτοπώτερον ἢ δυσεβέστερον εἶη νοῆσαι ἢ τὴν θεότητα λέγειν τοῦ εἶναι παύσασθαι»<sup>12</sup>.

Καὶ προσθέτει ὁ καθηγητὴς Παν. Τρεμπέλας, στηριζόμενος καὶ πάλι στὸν Εὐγένιο Βούλγαρη (σελ. 511) καὶ γράφοντας σχετικῶς μὲ τὴν ἔννοια τῆς συνθέσεως: «Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς συνθέσεως δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἄτοπος. Διότι εὐρισκόμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐκ τῆς συνθέσεως ταύτης ἀποτελεῖται ἀρτιώτερόν τι, καταλήγομεν δ' ἐν τέλει καὶ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ θεότης εἶναι τρεπτή καὶ ὅτι «ἄμφω αἱ φύσεις ἔνυλοι ἔσσονται καὶ ποσωθήσεται ἄρα καὶ φύσις ἡ θεία, σῶμά τε ἔσται καὶ τὰ τοῦ σώματος πείσεται»<sup>13</sup>.

Παρομοίως καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Καρμίρης παρατηρεῖ: «Ἡ ἔνωσις δὲ τῶν δύο φύσεων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θείου Λόγου δὲν πρέπει νὰ νοηθῆ ὡς «κατὰ ἀλλοίωσιν ἢ σύγχυσιν ἢ κατὰ σύνθεσιν», ὅπως ἐδόξαζον οἱ μονοφυσιταί. Οἱ Ἱεροὶ Πατέρες ρητῶς ἀπέκρουαν πᾶσαν «σύγχυσιν» ἢ «σύγκρασιν» ἢ «συνουσίωσιν» ἢ «σύνθεσιν» ἢ «ἀλλοίωσιν» ἢ «μεταβολήν» ἢ «τροπήν» τῶν δύο ἐν τῇ ἐνώσει φύσεων (τοῦ Ἰ. Χριστοῦ) διδάξαντες ὅτι ἡ ἔνωσις αὐτῶν ἐγένετο «ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως» καὶ ἐξακολουθεῖ οὔσα τοιαύτη πάντοτε»<sup>14</sup>.

Καὶ γιὰ νὰ ἐπιμείνουμε λίγο ἀκόμη ἐπὶ τοῦ ὄρου «σύνθεσις». Ὅπως ἡ λέξη *κρᾶσις* ἔτσι καὶ ἡ λέξη *σύνθεσις* (καὶ *συντεθειμένος* ἢ *σύνθετος*) εἶναι ὑποπη, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ἀνέτως στὴν ἔννοια ἀκόμη καὶ κάποιας (σὲ κάποιο εἶδος) ὑλικῆς «χημικῆς» ἐνώσεως (γιὰ νὰ μιμηθοῦμε καὶ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη), ὅπου, ὡς γνωστόν, ἀπὸ δύο διαφορετικὰ ὑλικά (χημικά) στοιχεῖα μὲ τὴν ἐνώσῃ τους δημιουργεῖται ἕνα νέο στοιχεῖο τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα. Π.χ. ἀπὸ Η (ὑδρογόνο) καὶ Ο (ὀξυγόνο) δημιουργεῖται νερὸ (H<sub>2</sub> + O). Στὸ *Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*<sup>15</sup> ὑπάρχει ἕνας περιεκτικὸτατος σχετικὰ ὀρισμὸς στὸ λῆμμα «σύνθεσις»: «Σύνθεσις... (Χημ.) ἢ ἐκ τῆς ἐνώσεως ἄλλων

12. Παν. Τρεμπέλας, *Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τομ. Β', Ἀθήνα 1959, σελ. 100, ὑπόσημ. 43.

13. Παν. Τρεμπέλας, *Δογματικὴ*, τόμ. Β', σελ. 100, ὑπόσημ. 43.

14. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Θεολογικὴ Σχολή, *Δογματικὴ*, Κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἰ. Καρμίρη, Ἀθήνα 1995, σελ. 235.

15. Ἐκδ. «Πρωΐας» (Καθηγ. Ἰ. Ἀναγνωστόπουλου), σελ. 2306.



ἀπλουστεύων σωμάτων παραγωγή νέου σώματος καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐκ τῆς συνθέσεως παραγόμενον».

Ἄρα ἐκτὸς τῆς λέξεως *κρᾶσις* κ.τ.τ.ὸ. οὔτε ἡ λέξις *σύνθεσις* εἶναι δόκιμη, γιατί ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι συντεθειμένος, οὔτε σύνθετος ἀπὸ δύο φύσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχεται μία νέα φύσις, ἡ Χριστότητα.

Κάτι ἀνάλογο γράφει καὶ ὁ καθηγητῆς Παν. Τρεμπέλας, ὁ ὁποῖος, στηριζόμενος καὶ στὸν Λεόντιο τὸ Βυζάντιο, σημειώνει-προειδοποιεῖ: «Ἐκ τῆς ἐνώσεως ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) τῶν δύο φύσεων δὲν προέρχεται φύσις τις, δυναμένη νὰ κληθῆ «χριστότης» ἢ «εἶδος Χριστῶν», δυναμένη νὰ μεταδοθῆ καὶ εἰς ἄλλους, ὥστε νὰ ἔχωμεν πολλοὺς Χριστοὺς, ὡς ἡ μία ἀνθρωπίνη φύσις ὑπάρχει εἰς πλῆθος ἀνθρώπων»<sup>16</sup>.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐμεῖς νομίζουμε ὅτι καὶ μόνο ἡ λέξις «σύνθεσις», τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ ὁ Σεβήρος π.χ. στὰ ἀνωτέρω χωρία, δίνει λαβή (καὶ) στὸν Ἰωάννη Δαμασκηνὸ ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα εἶχε ὑπ' ὄψην τοῦ ὁ Δαμασκηνός, νὰ τὸν θεωρεῖ τουλάχιστον ὡς ὑποπτον αἰρέσεως, γιατί μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λέξεως αὐτῆς ἀντὶ τῆς καθιερωμένης λέξεως «ἐνωσις» προξενεῖ σύγχυση στὸ ζήτημα τῶν δύο φύσεων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ ὁποῖες ἠνώθησαν -ὄχι συνετέθησαν- ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως... Οἱ λέξεις *συντετέθησαν* καὶ *σύνθεσις* δὲν ἀποκλείουν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὀδηγοῦν στὴ σύγχυση καὶ στὴν ἀνάκραση. Μὴ λησμονοῦμε τὸ ὅτι στὴ χημεία χρησιμοποιοῦμε τὴ λέξις *σύνθεσις*, ὅταν ἀπὸ δύο διαφορετικὰ ὑλικά χημικὰ στοιχεῖα μὲ τὴν ἐνωσὴ τους δημιουργεῖται ἕνα νέο στοιχεῖο τελείως διαφορετικό, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως (π.χ.  $H_2 + O = Nερό$ ).

Ἄλλο ἐνωσις τῶν δύο φύσεων καὶ ἄλλο *σύνθεσις* τῶν δύο φύσεων (ὅπου ἔχουμε νέο ὑλικό).

Β. Ἄλλ' ὅς ἐπανέλθουμε στὴ «μία καὶ μοναδικὴ ἀπάντησις» τοῦ κ. Μαρτζέλου γιὰ τὴ στάση-κατηγορία τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἔναντι τῶν Διοσκόρου καὶ Σεβήρου. Μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔγραψε ἀνωτέρω, ὅτι «ὁ Δαμασκηνός δὲν ἐνδιαφέρεται ἐν προκειμένῳ νὰ ἀναλύσει ἐπιστημονικά... τοῦ Διοσκόρου καὶ τοῦ Σεβήρου τὴ χριστολογικὴ διδασκαλία», προσθέτει πιὸ κάτω καὶ τὰ ἐξῆς λίγο παράδοξα καὶ ἀντιφατικὰ πρὸς ἐκείνους τοὺς πρώτους ἐπαίνους: «Δὲν τὸν ἐνδιέφερε ἄλλωστε μιὰ τέτοιου εἶδους ἔρευνα, γιατί ὁ στόχος του ἐν προκειμένῳ εἶναι πολε-

16. Παν. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Β', σελ. 103.

μικὸς καὶ ποιμαντικός. Θέλει νὰ προφυλάξει τὸ ὀρθόδοξο ποιμνιο ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῶν ἀρνητῶν τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένῳ, ἂν ἡ Χριστολογία τους καθ' ἑαυτὴν εἶναι αἰρετική ἢ ὀρθόδοξη. Γι' αὐτὸν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι, ἀφοῦ δὲν δέχονται τὴν οἰκουμενικὴ ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, εἶναι αἰρετικοί.

Ἐξάλλου θὰ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι οἱ Πατέρες εἶναι ποιμένες καὶ ὡς ποιμένες δὲν ἐνδιαφέρονται τόσο γιὰ τὶς ἀκριβεῖς ἐπιστημονικὲς ἀναλύσεις ὅσο κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν γιὰ τὴ διαφύλαξη τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῶν αἱρέσεων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στὴν πολεμικὴ τους κατὰ τῶν διαφόρων αἱρέσεων πολλὲς φορὲς δὲν ἐκφράζονται μὲ ἀπόλυτη ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια, ὅπως λ.χ. θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ δεοντολογία. Αὐτὸ ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρει πρωτίστως καὶ κυρίως εἶναι ἡ ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση τῶν αἱρέσεων καὶ ὅχι ἡ ἀκριβὴς ἐπιστημονικὴ τους προσέγγιση, ὅταν μ' αὐτὴν δὲν ἐξυπηρετοῦνται οἱ ποιμαντικοὶ τους στόχοι»<sup>17</sup>.

Δὲν νομίζει ὁ κ. συνάδελφος ὅτι αὐτὰ εἶναι λίγο αὐθαίρετα, ἴσως ὑποκειμενικὲς του κρίσεις; Πῶς γνωρίζει τὶς ἐσωτερικὲς τους διαθέσεις μετὰ μάλιστα ἀπὸ τὴν πάροδο τόσων αἰώνων; Καὶ νομίζω ὅτι εἶναι εὐχερὲς νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ποῦ μποροῦμε νὰ φθάσουμε μὲ κάτι τέτοιες ὑποθέσεις.

Καὶ γιὰ νὰ καταλάβουμε κι ἐμεῖς οἱ κανονολόγοι, ὅταν οἱ Πατέρες θέσπιζαν τοὺς ποιμαντικὸς κανόνες, ἦταν δυνατὸν καὶ ἐπιτρεπτὸν νὰ μὴν ἀκριβολογοῦσαν; Δηλ. οἱ κανόνες δὲν παρέχουν τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν ἀλήθεια; Καὶ τότε, γιατί ὁ Ἰωάννης Ζωναρᾶς γράφει: «Καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καὶ αἱ τοπικαί, αἱ πρὸ ταύτης τῆς (Δ΄) ἀγίας συνόδου γενόμεναι, κανόνας ἐξέθεντο, τοὺς μὲν, εἰς δογμάτων συντελοῦντας ἀκρίβειαν, τοὺς δέ, εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀφορῶντας κατάστασιν, καὶ τὰς ἐκκλησίας ρυθμίζοντας»<sup>18</sup>.

Πάντως ἐφ' ὅσον οἱ Πατέρες κατὰ τὴν ποιμαντικὴ τους διακονία δὲν ἀκριβολογοῦσαν, σημαίνει ὅτι δὲν παρείχαν τὴν ἀκρίβεια κατὰ τὴν ἄσκηση αὐτῆς, καὶ ἄρα παρείχαν τὴν ἀνακρίβεια, τὸ ἐσφαλμένο. Καὶ τὸ

17. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 603.

18. Γ. Ράλλη – Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Β΄, Ἀθήνησι 1852, σελ. 217.

συναφές ἐρώτημα: Μέχρι ποίου σημείου σὰ διάφορα κείμενά τους ἐκτείνεται ἡ ἀνακρίβεια; Μήπως μέχρι καὶ τῆς ἀπάτης;

Ἐπίσης ἡ προσαγόμενη<sup>19</sup> γνώμη τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ὅτι «Ἐτερόν ἐστὶν ἡ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας (Γ. Μαρτζέλος· δηλ. τῆς ὀρθοδόξου πίστεως) ἀντιλογία καὶ ἕτερον ἡ τῆς πίστεως ὁμολογία, καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καὶ ὁ Μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκριβεία διὰ πάντων τηρεῖται καὶ ζητεῖται»<sup>20</sup>, δὲν ἔχει προσεχθεῖ ἐπαρκῶς. Ὁ ἁγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γράφει «οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα» ὄχι περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δόγματος. Δηλ. εἶναι ἐπιτρεπτόν ὁ ἀντιαιρετικὸς ποιμένας νὰ χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλες συνώνυμες λέξεις ἢ ἀναλύσεις ἢ παραφράσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, γιὰ νὰ καταστήσει πρὸ προσιτὰ τὰ λεγόμενά του ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς ἢ ἀναγνώστες<sup>21</sup>. Θὰ χρησιμοποιοῦμε συνώνυμες λέξεις ἢ παραφράσεις, ὅταν δὲν κινδυνεύουμε νὰ ἀλλοιωσοῦμε τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, δογμάτων καὶ ἀληθειῶν τῆς πίστεως.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Γ. Μαρτζέλος λέει ὅτι ὁ ἁγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στηρίζεται καὶ στὸν Μέγα Βασίλειο, μεταφέρουμε τὴν ἀποψη τοῦ τελευταίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καὶ μία παραμικρὴ λέξη ἢ καὶ μία συλλαβὴ δὲν ἔχει μικρὴ σημασία γιὰ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀληθείας. Γράφει, λοιπόν, ὁ Μέγας Βασίλειος: «Τὸ γὰρ μὴ παρέργως ἀκούειν τῶν θεολογικῶν φωνῶν, ἀλλὰ πειραῖσθαι τὸν ἐν ἐκάστη λέξει καὶ ἐν ἐκάστη συλλαβῇ κεκρυμμένον νοῦν ἐξιχνεύειν, οὐκ ἀργῶν εἰς εὐσέβειαν, ἀλλὰ γνωριζόντων τὸν σκοπὸν τῆς κλήσεως ἡμῶν· ὅτι πρόκειται ἡμῖν ὁμοιωθῆναι

19. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 603 – 604.

20. Βλ. Ἰ. Καρμίρη, *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Ι, Ἐν Ἀθήναις<sup>2</sup> 1960, σελ. 378.

21. Ὁ ἰθ' κανόνας τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζει: «Ὅτι δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας, ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαίρετως δὲ ἐν ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγόμενους τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε, καὶ κρίματα, καὶ μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέντας ὅρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν» (Γ. Ράλλη – Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τόμ. Β', σελ. 346). Καὶ ὁ ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης ἐρμηνεύει τίς τελευταῖες προτάσεις: «...χωρὶς νὰ εὐγαίνουν ἔξω ἀπὸ τοὺς ἐπικυρωθέντας συνοδικῶς ὅρους καὶ δόγματα τῆς πίστεως, ἢ ἔξω ἀπὸ τὴν τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν» (Ἀγαπίου ἱερομονάχου – Νικοδήμου μοναχοῦ, *Πηδάλιον, ἦτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες*, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1970, σελ. 236).

Θεῶ, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπου φύσει. Ὁμοίωσις δέ, οὐκ ἄνευ γνώσεως· ἢ δὲ γνώσις οὐκ ἐκτὸς διδαγμάτων. Λόγος δὲ διδασκαλίας ἀρχή· λόγου δὲ μέρη, συλλαβαὶ καὶ λέξεις. Ὡστε οὐκ ἔξω σκοποῦ γέγονε τῶν συλλαβῶν ἢ ἐξέτασις»<sup>22</sup>. Πρβλ. καὶ λ'α' καὶ λ'β' κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου<sup>23</sup>.

Βεβαίως καὶ εὐτυχῶς στὶς ἀνωτέρω παρατηρήσεις του ὁ κ. Μαρτζέλος ἀντιλαμβάνεται ὅτι «κάτι δὲν πάει καλά», ὅτι κάτι δὲν εἶναι σωστὸ καὶ γι' αὐτὸ γράφει: «Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι οἱ Πατέρες ἀποφεύγουν νὰ κάνουν μερικὲς φορὲς διαπιστώσεις πού θυμίζουν, θὰ λέγαμε, σύγχρονες ἐπιστημονικὲς προσεγγίσεις, ὅπως λ.χ. ὁ ἄγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς στὸ ἀνωτέρω *Περὶ αἱρέσεων* ἔργο του»<sup>24</sup>.

Ἄλλὰ δυστυχῶς καὶ πάλι ὑπαναχωρεῖ καὶ λέει: «Ὡστόσο δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωροῦνται οἱ Πατέρες ὡς σύγχρονοι θεολόγοι ἐρευνητὲς πού στόχο ἔχουν ἀπλῶς καὶ μόνο τὴν ἀνάδειξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας. Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει ἓνας τέτοιος στόχος, ὅταν δὲν ἐξυπηρετεῖται ἢ πολὺ περισσότερο ὅταν κινδυνεύει ἢ ἐνόητα τῆς Ἐκκλησίας»<sup>25</sup>.

Θὰ παρατηροῦσε ὅμως κάποιος «σὲ τί ὠφελεῖ» αὐτὴ ἢ παλινδρομηση ἢ παλιμβουλία καὶ σὲ τί ὀφείλεται ἢ στοχεύει;

Ἐκτὸς αὐτῶν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ δὲν ἤχουν καλῶς οὔτε διατυπώνονται (γράφονται) σαφῶς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λέγονται περὶ τῆς διαφορᾶς ἰδεολογικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς Ὁρθοδοξίας. Γράφει πρὸ συγκεκριμένα: «Ἄλλο, λοιπόν, εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ ὀρθοδοξία, πού συνίσταται στὴν ὀρθοδοξία κατὰ τὴν οὐσία τοῦ δόγματος καὶ μπορεῖ νὰ ἀποδίδεται ἀκόμη καὶ σὲ αἵρετικούς, καὶ ἄλλο ἢ πραγματικὴ καὶ πλήρης Ὁρθοδοξία πού εἶναι κοινωνία μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ χαρακτηρίζει τοὺς Ὁρθοδόξους»<sup>26</sup>. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤχουν καλῶς τὰ περὶ ὑπάρξεως ὀρθοδοξίας κατὰ τὴν οὐσία τοῦ δόγματος καὶ σὲ αἵρετικούς, γι' αὐτὸ ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθει ἀμέσως προσπαθώντας ὀρθῶς νὰ διασαφηνίσει καὶ ἀποκαταστήσει τὰ πράγματα, λέγοντας:

22. Μεγ. Βασιλείου, *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* 1,2, PG 32, 69B.

23. Πρβλ. καὶ Παν. Μπούμη, *Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἱ. Κανόνων. (Ἐπιστάσια - ἐρμηνευτικὸν γύμνασμα ἐπὶ τῶν 91<sup>ων</sup> καὶ 92<sup>ων</sup> κανόνων τοῦ Μ. Βασιλείου)*, Κατερίνη 1996.

24. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 604.

25. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 604.

26. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 606.

«Μὲ ἄλλα λόγια ἢ Ὁρθοδοξία κατὰ τὸ Δαμασκηνό, πὺ συνοψίζει ἐν προκειμένῳ τοὺς προγενέστερους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἰδεολογική, ὅπως τονίσαμε καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ ἐκκλησιολογική»<sup>27</sup>. Καὶ συνεχίζει καλῶς καὶ λέει: «Ἄν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐκκλησιολογική διάσταση τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ἰδεολογική ὀρθοδοξία δὲν φτάνει, γιὰ νὰ θεωρεῖται κάποιος Ὁρθόδοξος»<sup>28</sup>. Καλῶς ἂν καὶ θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει στὸ «ὀρθόδοξος» τὸ Χριστιανός, μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Πάντως εὐτυχῶς πὺ καταλήγει πληρέστερα καὶ συμπληρώνει μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια: «Ἡ κοινωμία μὲ τὴν Ἐκκλησία εἶναι πὺ δίνει στὴν ἰδεολογική ὀρθοδοξία τὴν πληρότητα καὶ τὸ ἀγιοπνευματικὸ περιεχόμενο τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ὁρθοδοξίας»<sup>29</sup>.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει: Ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ σχετικὰ θὰ μπορούσαν νὰ διατυπωθοῦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς στὶς ἐξῆς δύο ἀπλὲς καὶ σαφεῖς προτάσεις: Γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ὀρθόδοξος Χριστιανός, θὰ πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδεολογική του Ὁρθοδοξία νὰ εἶναι ἐνταγμένος στὴν Ἐκκλησία. Ὅπως ἐπίσης, γιὰ νὰ εἶναι κάποιος ἐνταγμένος στὴν Ἐκκλησία, πρέπει νὰ ἔχει καὶ ἰδεολογική Ὁρθοδοξία.

Ἄλλὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα: Τί θέλει νὰ πῆ μὲ ὅλα αὐτὰ; Ὅτι οἱ περὶ τὸν Σεβῆρον εἶναι ὀρθόδοξοι ἰδεολογικῶς, κατὰ τὴν οὐσία τοῦ δόγματος; καὶ ὅτι δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι ἐκκλησιαστικῶς ἢ ὅτι δὲν εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ μήπως θέλει νὰ κατηγορήσει τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνό πὺ, ὅπως νομίζει, τοὺς χαρακτηρίζει ὀρθόδοξους; Ἡ μήπως τοὺς κατηγορεῖ ὅλους συλλήβδην καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας; Λέει συγκεκριμένως: «Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν διατάζουν ὄχι μόνον νὰ θεωροῦν ἁγίους καὶ μεγάλους διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας κάποιους προγενέστερους Πατέρες, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ διατύπωσαν κάποιες ἐσφαλμένες δογματικὲς ἀπόψεις, βρισκόνταν πάντοτε μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους σὲ πλήρη κοινωμία μὲ τὴν Ἐκκλησία, ὅπως λ.χ. ὁ Γρηγόριος Νύσσης καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ νὰ χαρακτηρίζουν «ὀρθόδοξους» ἐξ ἐπόψεως καθαρὰ ἰδεολογικῆς κάποιους αἵρετικὸς πὺ διατήρησαν μὲν τὴν ὀρθοδοξία τους ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ δόγματος, ἀλλὰ θεωρήθηκαν αἵρετικοί, γιὰτὶ διέκοψαν τὴν

27. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 606.

28. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 606.

29. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 606.

κοινωνία τους με την Ἐκκλησία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἐν προκειμένῳ εἶναι καὶ πάλι ὁ *μεγάλος καὶ ἀκριβῆς δογματολόγος τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, ὁ ἀγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ «ὀρθοδόξου» ὄχι μόνο στὸ Διόσκορο καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους αἰρετικούς στὸ *Περὶ αἱρέσεων* ἔργο του»<sup>30</sup>.

Ἄντὶ ὄλων αὐτῶν ἴσως τὸ καλλίτερο καὶ τὸ προτιμότερο, τὸ καὶ ἀσφαλέστερο, θὰ ἦταν, ἐὰν ἔλεγε: «Ὅτι γιὰ νὰ χαρακτηρισθεῖ κάποιος αἰρετικός, δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ γράφει ἢ νὰ πεῖ κάτι τὸ πεπλανημένο, τὸ ἐσφαλμένο, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐμμένει στὴν πλάνη του καὶ νὰ μὴν πείθεται στὴν ὑποδεικνυόμενη εὐαγγελικὴ ἀλήθεια καὶ πρὸ παντὸς νὰ τὸ ἀποφασίσει ἡ Ἐκκλησία ἐν συνόδῳ. Πρὸβλ. τὸν στ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει: «Αἰρετικούς λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς Ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας»<sup>31</sup>.

Ἐπίσης πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, γιὰ νὰ ἀκριβολογήσουμε, ὅτι ὁ Δαμασκηνός, ὅπως ἀναφέρουμε καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς παρούσης μελέτης, δὲν χαρακτηρίζει τὸν ἴδιο τὸ Διόσκορο καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του ὡς ὀρθόδοξους γενικῶς καὶ γιὰ ὅλους τοὺς τὶς διδασκαλίες, ἀλλὰ λέει χαρακτηριστικῶς: «Τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες». Δηλ. ἦσαν (ἢ καὶ εἶναι;) ὀρθόδοξοι σ' ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς τῆς περὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἔνεκα τῆς ὁποίας καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν διαφωνίας τοὺς ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη: Σημειώνει ὀρθῶς ὁ κ. Γ. Μαρτζέλος ὅτι: «Ἐξάλλου θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι ὄχι μόνο στὸ Δαμασκηνό, ἀλλὰ γενικότερα στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὄρια μεταξὺ σχίσματος καὶ αἱρέσεως δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφῆ, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πολλὲς φορὲς οἱ ὄροι «σχίσμα» καὶ «αἵρεσις» ἐναλλάσσονται στὰ συγγράμματά τους»<sup>32</sup>.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται καὶ στὸ ἄλλο γεγονὸς, ὅτι, ὅταν ἀποκοπεῖ κάποιος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία δημιουργώντας σχίσμα ἢ καὶ παρασυνογωγῆ, ἢ κατάληξη εἶναι νὰ διολισθήσει καὶ στὴν αἵρεση, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ μία αἵρεση φέρνει καὶ τὴν ἄλλη στὴν ἴδια αἰρετικὴ ὁμάδα, ἢ καὶ

30. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 605.

31. Γ. Ράλλη – Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τόμ. Β' σελ. 181.

32. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση*, σελ. 606.

ἀντιθέτως, ὅπως μία αἵρετικὴ ομάδα διασπᾶται ἢ καὶ πολυδιασπᾶται σὲ ἄλλες μὲ πολλὰς ἀποχρώσεις αἵρετικῶν διδασκαλιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ καθίσταται δυσχερὴς καὶ ἡ παρακολούθησις καὶ ἡ ἐνημέρωσις καὶ στίς διδασκαλίαις καὶ στήν ἐξέλιξιν τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ αὐτῆς.

Ἔνεκα αὐτοῦ καὶ ἔνεκα τῶν διαφορῶν διαφωνιῶν καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ὁρθόδοξων ἐπιτροπῶν, γενικότερα καὶ τελειώνοντας, θὰ εἶχαμε νὰ προτείνουμε τὴν ἐξῆς διαδικαστικὴ ἀρχὴ στίς διαφορὰς συζητήσεις μας ὄχι μόνον μὲ τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλες ἑτερόδοξες ομάδες: Ὅτι σήμερον ποὺ ἔχουμε τίς ἑπτὰ Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ τίς ἀποφάσεις τους, δὲν εἶναι (ἴσως) ἀνάγκη ἢ καὶ μεθοδολογικῶς ὀρθὸ νὰ ἐπιχειροῦμε ἡμεῖς (οἱ Ὁρθόδοξοι) νὰ τοὺς ἀνασκευάζουμε τίς ἐσφαλμέναις ἀπόψεις τους. Ἐμεῖς, ὅπως καὶ στοὺς ἀλλόθρησκους, θὰ τοὺς ἐκθέτουμε τὴ διδασκαλίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μὲ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια καὶ θὰ τοὺς θέτουμε τὸ ἐρώτημα ἐὰν τὴν δέχονται. Καὶ ἐὰν μὲν τὴν δέχονται, τὰ πράγματα ἔχουν καλῶς. Ἐὰν ὁμως δὲν τὴν δέχονται, τότε ἐκεῖνοι θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μᾶς δικαιολογοῦν βάσει καὶ τῆς Ἀγ. Γραφῆς, γιατί δὲν τὴν δέχονται, σ' αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο σημεῖον, ὥστε νὰ τοὺς ἐξηγοῦμε σχετικῶς.

Παναγιώτης Ἰ. Μπούμης  
Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν